

DESPRE ȚIGANI ȘI DESPRE ISTORIA LOR MULTISECULARĂ

ROXANA DOROBANȚU-DINA*

O incursiune în istoria acestui „popor” este foarte dificilă pentru că țiganii n-au lăsat în urma lor arhive sau documente scrise de ei înșiși, din care să se contureze istoria vieții lor. Multă vreme, lipsa dovezilor scrise ca și a unor probe veridice au lăsat loc imaginației în încercarea de a explica originea lor, motivele care i-au determinat să rătăcească, secole de-a rândul, de la un capăt la altul al lumii, ca și alte particularități legate de modul lor enigmatic de viață. Și în privința locului de origine al țiganilor s-au formulat nu puține ipoteze, multe dintre acestea avându-și sorginea în cuprinsul miturilor și legendelor.

Unii autori, ai unor lucrări în domeniu, au admis că țiganii ar proveni din anticul Babilon, strămoșii lor plecând în exod atunci când orașul a fost cucerit de Cyrus cel Mare, regele perșilor¹. Locul de origine al țiganilor a fost căutat și în Caucaz, în unele zone din Peninsula Iberică, ca și în alte puncte ale globului, cele mai multe păreri vizând Egiptul și India².

Ceea ce știm cu certitudine astăzi, este faptul că țiganii au ajuns în Europa (nu în U.E.!) în secolele XIV-XV și s-au răspândit în toate țările continentului. Începând din veacul al XIV-lea ei sunt semnați în țările din Peninsula Balcanică, în primul sfert al veacului al XV-lea în statele din vestul Europei, apoi, în prima jumătate a secolului următor, și în țările din nordul acesteia.

La început, în țările din vestul Europei, țiganii au fost primiți cu curiozitate și cu o oarecare bunăvoință, mai ales că unele grupuri se prezentau ca purtătoare ale unor scrisori din partea papei sau a unor monarhi, dar în scurtă vreme, au început să fie respinși chiar cu o deosebită asprime. Aspectul straniu sub care apăreau, modul lor de viață, portul, practicarea vrăjitoriei, morala lor care depășea limitele îndeobște acceptate, nu erau deloc menite să câștige simpatia și înțelegerea popoarelor din țările prin care erau în tranzit³. Dimpotrivă: „Aceste lungi șiruri de care zdrențuite, sau grupuri de oameni alcătuite din bărbați, purtând sacul cu uneltele pe umerii goi, și femeile purtând după ele copii, adăpostindu-se în câmpii sau la marginea pădurilor, pe

* Școala generală Țițești, județul Argeș.

¹ Babilonul a fost cucerit de perși în anul 539 î. Hs.

² Ion Chelcea, *Țiganii din România*, București, 1944, p. 40.

³ Până prin anii '60 ai secolului trecut țiganii nomazi, corturari, se purtau deosebit de populația satelor în care „tăbărau” cu corturile. Bărbații purtau bărbi nerase demult sau poate niciodată, și plete lungi până la umăr, iar femeile purtau fuste lungi plisate. Și bărbații și femeile fumau tutun din pipe de alamă frumos lustruite.

unde-i găsea oboseala, semănau peste tot spaimă și dezordine, stârneau neliniște și chiar o reacție de respingere”⁴.

Toate aceste motive, pentru a fi stigmatizați și alungați, au făcut ca unele țări vest-europene să emită legi aspre, care au fost adoptate împotriva lor. Scoaterea în afara teritoriului statului respectiv a fost prima dintre măsurile care s-au luat la modul cel mai curent. „Respingerea, prin scoaterea în afara teritoriului - notează un scriitor francez, Jean Peirre Liegosis - a fost o atitudine adoptată aproape în unanimitate de puterea publică”. Pedepse grele îi așteptau pe țiganii care nu se conformau acestor legi. S-au emis interdicții în legătură cu stabilirea țiganilor într-un loc sau altul, construirea de case, folosirea limbii, a vestimentației specifice, a cântecelor, a educării copiilor. Timp de mai multe secole, simplul fapt de a fi țigan a fost de ajuns pentru a fi trimis la galere sau, pur și simplu, de a fi ucis.

S-a cerut deportarea lor în insulele pustii din Pacific sau închiderea lor în rezervații. Au fost stabilite pedepse și pentru cei care luau legătura cu ei, îi ajutau în vreun fel sau altul, oferindu-le hrană sau adăpost, inclusiv pentru nobilii care ar fi încălcat astfel poruncile regale. „Acești nomazi fără căpătâi, vagabonzi, hoți, intruși, străini” (cum erau numiți în documentele medievale occidentale) erau prezentați ca deosebit de periculoși pentru ordinea publică și împotriva lor nici o măsură nu a fost interzisă. În Elveția, de exemplu, printr-o ordonanță din 1646, s-a acordat dreptul fiecărui cetățean „de a doborî și lichida el însuși prin lovituri și focuri de armă” pe acești intruși.

În 1727, se reamintește că țiganilor le este interzis a se stabili pe teritoriul Confederației Elvețiene, ordonându-se ca celor prinși, femei și bărbați care au trecut de 15 ani, „să li se taie o ureche” iar în cazul în care erau prinși a doua oară „să fie condamnați la moarte”. Măsuri similare au fost luate și în Franța, Spania, Țările de Jos, Suedia și Anglia, aproape pretutindeni pe continentul European.

Împotriva acestui „anume popor străin, care nu profesează nici un comerț sau meserie, pentru a se hrăni, ci colindă în număr mare din loc în loc și folosește în taină mijloace viclene pentru a corupe supușii majestății sale, făcându-i să creadă că ei posedă arta de a prezice norocul, prin ghicitul în palmă și astfel să stoarcă bani. Oameni vinovați de pungășii și furt la drumul mare...” se spunea într-un edict (decret) emis în Anglia, în 1537, de regele Henric VIII, „s-a ordonat prin prezentul ca acești vagabonzi numiți gypsies (țigani, n.ns.) să fie urmăriți ca hoți și derbedei, dacă rămân mai mult de o lună în regat”⁵.

Măsuri extrem de crude, care vor culmina, peste două secole, cu exterminarea în lagărele naziste, s-au luat și de către Germania, unde, potrivit datelor prezentate în cartea lui Jean Pierre Liegosis, au pierit cca. 250.000 de țigani. Europa de vest s-a arătat astfel deosebit de refractară față de acești dezmoșteniți ai sorții, plecați în lume cu multe secole în urmă din îndepărtata Indie.

Despre regii internaționali ai țiganilor. S-a afirmat că la venirea lor în Europa, țiganii au fost conduși de regi sau regine. Afirmatia ține de domeniul legendei, fiindcă țiganii au preluat acest mit de la migratori și deseori, pentru a nu fi alungați din locurile în care făceau popasuri, la decesul vreunui cap de familie, eventual „vâtaf” lansau

⁴ Ioana Ursu, Valeriu Buduru, *Țiganii, un popor ce-și caută istoria*, în „Magazin istoric”, nr. 2/1991, p. 84.

⁵ *Ibidem*, p. 85.

zvonul că defunctul ar fi regele lor. Marele număr de persoane din cadrul etniei, care asistă de regulă, la decese, la înmormântări, fastul cu care defunctul este condus pe ultimul drum, ca și o serie de detalii amestecate cu ficțiunea, preluate de presă și trecute prin imaginația gazetarilor, au creat într-o formă amplificată miracole despre lumea țiganilor până în zilele noastre.

Se știe deja că existența unui rege (fie el și de etnie romă!) presupune și existența unui teritoriu, a unui stat, în care acesta să fie suveran, să-și exercite atribuțiunile de lider, necontestat de nimeni dintre supușii săi. În acest scop, s-a trecut la elaborarea și adoptarea unor programe, care au servit (după Primul Război Mondial) ca bază de pornire, într-un susținut efort de organizare și afirmare a țiganilor. În acest context, la 4 iulie 1937, pe stadionul militar din Varșovia (Polonia) a avut loc o ceremonie neobișnuită, prin ineditul ei, la care au luat parte câteva mii de persoane. Festivitatea era prezidată de „cinci bărbați în haine de seară, cu cravate albe și jobene (toate închiriate din recuzita operei varșoviene) secondăți de alți 30 de bărbați și o urnă aurită”. Nu știm dacă în asistență se aflau și șefi de state, diplomați sau alți demnitari, reprezentanți ai unor guverne sau țări. Cert este că invitații în acest sens au fost trimise, după toate regulile protocolare, toate parafate și semnate de Janus Kwiek. „Președinte al candidaților la tronul țiganilor”.

În acea zi, de 4 iulie 1937, a avut loc alegerea lui Janus Kwiek ca rege internațional al țiganilor. Organizatorii au ținut să imprime alegerii primului rege internațional al țiganilor, un caracter pe cât festiv, pe atât de oficial. Aceasta și cu scopul ca solicitarea pe care Janus intenționa să o facă forurilor internaționale pentru obținerea unui „teren” în Etiopia (atunci Abisinia) în vederea creării unui stat al țiganilor, să fie luată în considerare. Pentru a da un caracter cât mai oficial alegerii primului rege al țiganilor, au fost solicitate să ia parte la festivitate, atât organele administrative cât și cele bisericești, Janus fiind încoronat de către însuși arhiepiscopul Varșoviei. În cinstea evenimentului s-a tras și o salvă de onoare, după care cel ales a rostit un discurs: „Mai întâi voi trimite un delegat la Musolini, pentru a-i cere să ne dea un teritoriu în Abisinia, pentru ca țiganii să se stabilească acolo⁶. Poporul nostru este sătul de a rătăci prin veacuri. A sosit timpul de a înceta viața noastră de nomazi. Să fim lăsați a ne trimite copiii la școlile poloneze, pentru a fi educați acolo (în Etiopia, n.ns.) și, în curând vom avea reprezentanții noștri în Liga Națiunilor”⁷.

Janus Kwiek făcea parte din dintr-o familie de romi originari din România. În anul alegerii sale ca rege internațional al țiganilor (1937) membrii acestei familii, stabilită în Polonia, erau deja cunoscuți ca „regi” ai țiganilor. În anul 1930, Mihai II Kwiek succede la „tron” tatălui său Grigore Lwiek. Formează o „curte” și, în declarațiile sale formulează o serie de obiective foarte ambițioase, dar și destul de aberante. La o reuniune, care a avut loc în România în 1934 „regele” Mihai Kwiek menționa că urmărește să asigure fericirea tuturor țiganilor, creând un stat pe malurile Gangelui (deci în India) și apoi să organizeze alegerea sa pe încă cinci ani. Din păcate, la scurt timp a fost obligat să părăsească Polonia.

Alți membri ai familiei Kwiek caută să obțină rolul de frunte în conducerea țiganilor. Matei Kwiek se declară, la 7 februarie 1935, supus președintelui Poloniei și

⁶ Benito Musolini, primul ministru al Italiei fasciste care cotoșise de curând Abisinia.

⁷ Ioana Ursu și Valeriu Buduru, *op. cit.*, p. 37.

prezintă câteva proiecte de reformă pentru îmbunătățirea vieții romilor. I se opun însă partizanii lui Mihai Kwiek, și Matei nu obține recunoașterea oficială necesară. Nici încercările lui Iosef Kwiek, care trimite un delegat la Liga Națiunilor, pentru obținerea unui teritoriu în Africa de Sud, în vederea înființării unui stat al romilor, ca și ale lui Vasile Kwiek, un alt membru al acestui clan, nu dau rezultatele scontate. În final, la 4 iulie 1937, are loc încoronarea lui Janus Kwiek ca „rege” internațional al țiganilor.

Din păcate, puțin mai târziu după alegerea sa fastuoasă pe stadionul central al Varșoviei, Janus a fost acuzat de a fi corupt pe alegători. În anul 1946, după toate ororile celui de al Doilea Război Mondial, un alt urmaș al clanului, Rudolf Kwiek, se autointitulează „rege” al țiganilor, ulterior luând titlatura de „Președinte al Consiliului Mondial al Țiganilor”.

În țara noastră, primele organizații ale romilor apar în deceniul trei al secolului al XX-lea. În anul 1926 are loc înființarea primei organizații locale de romi, la Calbor (Făgăraș) după modelul unor asociații vecine a germanilor din România. Un pas important în procesul de organizare și afirmare a romilor în reprezintă crearea, în 1934, a Uniunii generale a romilor din România, al cărui președinte ales a fost Gheorghe Niculescu, rom sedentarizat, comerciant de flori din București.

Reprezentat al unei burghezii cu idei internaționaliste, Gheorghe Niculescu și asociația condusă de el, militează pentru sedentarizarea romilor. Prin stăruințele asociației conduse de el, unii țigani au fost împroprietăriți cu pământ de către autorități, fiind astfel stabiliți în locurile respective⁸. Asociația s-a îngrijit, asemenea, având și sprijinul Patriarhiei Române, ca țiganii să se integreze total în normele religioase, să-și boteze copiii și să-și consolideze familiile prin căsătorii civile și cununii religioase⁹.

Tot cu sprijinul asociației a fost înființat un contencios care să asigure gratuit asistența juridică a membrilor uniunii. Asemenea, s-a creat posibilitatea înființării (în București) a unui dispensar medical pentru romi, precum și a unei maternități. În diferitele sale manifestări, Uniunea romilor s-a bucurat de sprijinul unor personalități marcante ale vieții noastre publice. Ea a asigurat reuniuni pentru dezbaterea problemelor ce preocupau obștea romilor, ca și o serie de acțiuni în scopuri caritabile¹⁰.

Cel de al Doilea Război Mondial a pus capăt acțiunilor de organizare a romilor, acestea fiind reluate abia după 1990, când Ion Cioabă a devenit „oficial” rege al acestei etnii. În cursul anului 1992, o anumită parte a romilor din Transilvania, a acceptat autointitularea avocatului Iulian Rădulescu în „treapta” de Prim Împărat al Romilor de Pretutindeni.

Cum „regele” Ion Cioabă era deja în funcție, având „Sediul Regal” în capitala țării (București) alături de președinție, guvern, ministere și alte organisme ale statului, Sibiu a devenit „capitala mondială” a etniei rome¹¹. „Iulian Rădulescu, președintele

⁸ George Potra, *Contribuții la istoricul țiganilor din România*, București, 1939, p. 134.

⁹ Țiganii sedentari (vâtrași) din Piscani și Țițești erau demult integrați. Mitricile pentru botezați, cununați și decedați pe anii 1832-1864 confirmă pe deplin aceasta.

¹⁰ În anul 1930 trăiau în România 270.795 de țigani declarați. Câțiva ani mai târziu „Asociația generală a romilor din România” declara că are în rândurile sale un număr de 800.000 de membri. Astăzi, după recensământul din anul 2011, numărul romilor declarați din România este de cca. 2.300.000.

¹¹ Încoronarea „împăratului” Iulian I-iul a avut loc la 10 ianuarie 1993 în *Catedrala Mitropolitană din Sibiu* cu bunăvoința Î.P.S. Antonie Plămădeală (atunci) Mitropolitul Ardealului.

Partidei romilor nomazi și căldărari din România - cităm din paginile ziarului Expres Magazin - se va numi Iulian Întâiul¹².

Împăratul Romilor de Pretutindeni, odată cu încoronarea sa, care va avea loc în luna ianuarie a anului 1993, la Sibiu, se va și cununa religios cu împărăteasa Veroleana. Împăratul s-a născut pe data de 20 septembrie 1938 la Târgu Cărbunești, județul Gorj, ca fiu al Mariței și al lui Toma Rădulescu, și este de profesie avocat...”.

„Coroana împăratului (Iulian Rădulescu, n.ns.) va fi lucrată din aurul cel mai fin și va cântări 800-900 grame (cu aproape o jumătate de kilogram mai puțin decât coroana regelui Ion Cioabă, n.ns.). Curtea imperială (*sic!*) nu s-a hotărât încă dacă însemnul puterii va fi făcut de meșteri bijutieri români sau din străinătate. La serbările prilejuite de înscăunare vor fi invitați președinții romilor din: Polonia, Franța, Cehoslovacia, Statele Unite, Marea Britanie și India. Circa 200 de monede jubiliare, în greutate de 3,5 gr. fiecare, au fost comandate la Monetăria Statului. Inițial s-a dorit ca emisiunea monetară să fie din aur de 22 carate, dar s-a revenit asupra hotărârii inițiale și monedele vor fi confecționate din aur de 18 carate, prelucrarea lor fiind mai ușoară.

Familia imperială va fi îmbrăcată în straie (*sic!*) împărătești, materialele din care vor fi confecționate acestea vor fi proveniență turcească sau italiană (...). Curtea imperială își are sălașul (*sic!*) în palatul din orașul Sibiu, strada Secerătorilor, nr. 11. Palatul are 20 de camere și un imens salon de primiri și recepții. Sigiliul imperial este rotund și conține următorul text: „ÎMPĂRATUL IULIAN ÎNTÂIUL”¹³.

„Împăratul Iulian - scrie revista Super Magazin - este o personalitate marcantă în spațiul socio-profesional românesc și, se pare, și în cel mondial¹⁴.

El este Împăratul Romilor de pretutindeni și locuiește împreună cu soția în Sibiu, într-un palat care îmbină grandoarea imperială cu modestia persoanei particulare. Imensul palat este încă în construcție, împăratul locuind, de fapt, doar în patru camere. Când va fi terminat, palatul va avea un imens birou imperial, în care sunt depozitate acum materiale în valoare de 2.000.000 lei, o cameră pentru secretariat - aici se află acum doar 50 de covoare fabricate la Cisnădie - o cameră destinată sălii tronului, una pentru bibliotecă și una pentru biroul de presă al majestății sale. Deocamdată, biroul imperial este una din camerele în care locuiește, în prezent, împăratul. În el se află o imensă bibliotecă cu cărți aduse numai din India, drapelul României și Indiei, precum și drapelul internațional al romilor, toate din mătase naturală¹⁵.

Coroana imperială, care este depozitată în tezaurul secret, valorează, după spusele majestății sale, 75 de miliarde de lei, și este confecționată din 86 de ducați, montați în rame de aur masiv de 18 carate. Împăratul nu are gărzi de corp iar palatul imperial nu este păzit. Dintre cele două mașini ale Casei Imperial, un Mercedes și un Opel, împăratul preferă Opel-ul pe care îl conduce singur. Se deplasează pe străzile Sibiului cu viteză mare, deoarece având permis de conducere de peste 30 de ani, este, după cum afirmă, „stăpân pe reflexele sale”.

¹² Ziarul Expres Magazin, nr. 42/ 1992, p. 8.

¹³ Bogdan Ionescu, Magdalena Manea, ziarul „Expres Magazin”, nr. 42 din 28 octombrie 1992, p. 8.

¹⁴ Revista „Super Magazin” nr. 11/1993.

¹⁵ În anul 2003, Iulian Rădulescu a vizitat, într-adevăr, India și alte state din Oriental îndepărtat, unde sunt comunități de țigani, dar nu a fost recunoscut ca „suveran” de nici o comunitate.

Majestatea sa, Împăratul Iulian, are patru copii: două fete și doi băieți. Conform tradiției, prin căsătorie, fetele au părăsit domiciliul părintesc. Ele locuiesc împreună cu soții lor în familiile acestora. Împăratul le-a asigurat, însă, fiecareia dintre ele, o zestre princiară. Cei doi băieți, Iulian și Sorin, nu sunt văzuți prea des prin Sibiu, deoarece „hălăduiesc” mult, în special pe ruta Munchen - New York.

Născut în zodia balanței, împăratul Iulian este o persoană echitabilă și curajoasă. Nu are nevoie de body-garzi. Se apără singur de dușmani prin forța personalității sale, ci nu a pistolului pe care-l poartă, totuși, mai mult de decor...”. Din păcate, pentru „marea personalitate” a liderului suprem al romilor, după o „domnie glorioasă” de aproape un deceniu, „pete mari de rugină au apărut pe pactul de oțel” încheiat între el și supușii săi. După moartea lui „regelui” Ion Cioabă, care își avea reședința în București, tronul regal a fost ocupat de fiul său, Florin Cioabă, care, aparținând de cultul Penticostal, și-a stabilit reședința la Sibiu, unde exista o comunitate puternică a acestui cult religios. Cum o mare parte dintre „supușii” împăratului Iulian aparțineau acestui cult religios, este lesne de înțeles că toți aceștia au intrat sub jurisdicția noului rege al romilor.

Pentru a „redresa” cât de cât situația, au avut loc mai multe discuții între cele două capete încoronate, în final, cea mai mare parte a romilor care îl susținuseră, fără rezerve, pe Iulian Rădulescu să devină împărat, au trecut în tabăra regelui penticostal Florin Cioabă. Întrucât regele Cioabă nu era agreat de B.O.R. fiind lider spiritual al unei mari comunități ce aparținea cultului Penticostal, din rațiuni superioare s-a luat măsura înființării unui nou „regat” al romilor, în „emisfera” sudică a României.

„Un eveniment deosebit - citez din filele unui jurnal de familie - a avut loc ieri, duminică 31 august 2003, prin faptul că Ilie Badea Stănescu din Costești-Argeș, cetățean de etnie romă, a fost „uns” rege al țiganilor ortodocși din România. Coroana regelui argeșean are 1,5 kg. aur. Instalarea și încoronarea lui, ca rege al romilor din această parte a țării, s-a făcut cu sprijinul „împăratului” Iulian I, în detrimentul actualului „rege” Florin Cioabă¹⁶. Din păcate, după o „domnie” scurtă de numai 4 ani, la data de 24 decembrie 2007, „regele” Ilie Stănescu a trecut la „cele veșnice” la vârsta de numai 55 ani. După înhumarea, cu tot fastul cuvenit unui „cap încoronat” (fie el și de etnie romă!) în ziua de pomenire a arhidiaconului Ștefan, a avut loc la Palatul de Aramă din Costești-Argeș, alegerea ca viitor rege a lui Dan Stănescu, fiul cel mare al defunctului, care este pe „tron” și în prezent.

Despre Țigani din România s-au ocupat, inițial, mai mult cercetătorii străini care ne-au vizitat țara. Începând cu secolul al XX-lea, cercetătorii români au întreprins și ei o serie de studii interesante asupra modului de viață al țiganilor. Din păcate, după toate cercetările întreprinse, cu privire la timpul și modul cum au ajuns țigani în Principatele românești, sunt încă semne de întrebare.

George Potra, un renumit cercetător, consideră că apariția țiganilor în țările noastre s-a produs pe două căi: o parte au fost aduși de tătari, care, în goana cailor lor, întâlnind grupurile de țigani care se îndreptau spre Europa, prin Colchida și Crimeea, îi luaseră în robie și-i purtau cu ei pentru a le repara carele și ale potcovi caili. „Învinși în

¹⁶ Teodor Dina, *Jurnal de familie*, vol. II. 2003, p. 52

incursiunile lor, la noi și în alte părți, tătarii se salvau prin fugă, debarasându-se de tot ceea ce le îngreuna retragerea, inclusiv de robii țigani aduși de ei”¹⁷.

Nu este exclus - precizează istoricul - ca o parte a țiganilor să fi sosit la noi și prin sud, din Peninsula Balcanică, din acele grupuri care se îndreptau spre sudul Europei și spre nordul Africii. Afirmatia este verosimilă, având în vedere existența unor documente care semnaleză prezența lor, mai întâi în țările din Peninsula Balcanică și ulterior în provinciile românești. Slab organizați, aflați în pragul cel mai de jos al dezvoltării sociale și lipsiți de o vatră care să le asigure stabilitate, țiganii au căzut repede în robia celor înstăriți și puternici ai vremii.

Ion Chelcea, un remarcabil cercetător și cunoscător al limbii române, preocupat de istoria acestor etnii, publică în anul 1944 un studiu intitulat: *Țiganii din România*, o monografie etnografică care cuprinde date deosebit de interesante cu privire la istoria țiganilor, a originii lor, a categoriilor de țigani de România, cu ocupațiile lor, portul, obiceiurile, credința etc.¹⁸. Din punctul său de vedere țiganii puteau fi încadrați (în 1944, când a apărut monografia) în următoarele categorii: Țigani așezați - agricultori, fierari, lăutari, birjari, spoitori, salahori, bijutieri, vânzători de haine vechi, vânzători de flori etc. Ei locuiesc în case sărăcăcioase (în 1944) și au portul asemănător cu cel al locuitorilor în mijlocul cărora trăiesc.

Țigani corturari care - fie că sunt pe cale de a se așeza (în 1944), fie că s-au așezat de curând, sau se mai mută din loc în loc, ei se situează aparte, ca moravuri, limbă și, mai ales, îmbrăcăminte, deosebit de specifică, față de țiganii de rând. Între corturari rasa este cea care predomină în mod deosebit. Așa se face că portul părului (la bărbați, n.ns.) cu plete mari lăsate pe spate, până la umăr, și cu barba mare, aduce aminte de vremurile patriarhale: „Cristos încă purta plete mari” răspund ei când sunt întrebați.

Rudarii au o distribuție geografică legată de pădure, respectiv de prelucrarea lemnului, prin confecționarea de albi, hambare, linguri, fuse, mături de curte din nuiele de mesteacăn etc. Ei formează în unele părți (exemplu la Țițești și Clucereasa, n.ns. R.D.D.) grupuri omogene, care nu cunosc altă limbă decât cea română și se deosebesc din toate punctele de vedere de țigani...”¹⁹.

Urmărind evoluția romilor de-a lungul timpului, pe meleagurile noastre, se poate constata că secole de-a rândul ei au trăit în cea mai cruntă exploatare, îndeplinind cele mai grele și mai umile munci, fiind vânduți și cumpărați ca și orice obiect de rând.

„Chiar pe ulițele orașului Iași - spunea Mihai Kogălniceanu într-un discurs la Academia Română, la 1 aprilie 1891 - în tinerețile mele, am văzut aceste ființe omenești purtând lanțuri la mâini și la picioare, ba unii chiar coarne de fier aninate pe frunte și legate prin colane împrejurul gâtului. Bătăi crunte, osândiri la foame și la fum,

¹⁷ George Potra, *Considerațiuni la istoricul țiganilor din România*, București, 1930, p. 28.

¹⁸ Ion Chelcea, *Țiganii din România*, București, 1944, p. 90.

¹⁹ Intervievați de autor (Ion Chelcea, în 1943) în legătură cu originea, limba și portul lor (ițari albi și cămăși albe, lungi, pe dinafară, încinși cu bete sau cu chimir din pilele) asemănător cu al țăranilor noștri de la munte, toți rudarii au declarat: „Noi ne tragem de la Trăian! Noi nu suntem țigani. Strămoșii noștri au fost dacii și romanii”. Spre deosebire de rudarii de la Țițești, care lucrau troane și mături de curte, cei din satul Clucereasa (Mioveni-Argeș) lucrau doar albi (copăi) mari și mici din lemn de plută verde sau plop, în timp ce rudarii din Racovița (Mioveni-Argeș) lucrau fuse pentru tors, linguri și coșuri din nuiele decojite de salcie.

închidere în închisori particulare, aruncați goi în zăpadă sau în râuri înghețate, aceasta era soarta nenorociților țigani”²⁰.

Dionisie Fotino, referindu-se la numărul mare de țigani din Țara Românească în preajma „emancipării” lor făcea următoarele aprecieri: „În toată Țara Românească se află o mulțime de țigani sclavi; domnești, boierești și mânăstirești. 700 de aurari sau rudari, 100 de băieși aurari, 1.000 de ursari pământeni, 800 de lingurari, 700 de lăieși fierari, toți ai statului. Alături de aceștia mai sunt 20.000 de țigani vătrași, boierești și mânăstirești”²¹.

Țiganii boierești și mânăstirești, cum au fost cei din Țițești și Piscani, erau folosiți, în cea mai mare parte la muncile câmpului, dar și la alte munci, în funcție de meseriile lor: fierari, potcovari, muzicanți etc. Robii țigani proveneau din daniile domnești, din moșteniri și cumpărări; cei domnești fiind completați și din țiganii care migrau prin țară dovediți fără stăpân, unii fiind fugiți de la aceștia din cauza cruntei exploatare. De obicei daniile, ca și moștenirile, (de țigani) se făceau cu moșii cu tot, dar existau și tranzacții care aveau în vedere doar sălașele de țigani, familii sau numai indivizi: bărbați, femei sau copii.

Daniile, îndeosebi cele făcute de domnie, au avut un rol important în sporirea numărului de robi de pe un domeniu sau altul, de obicei cele mânăstirești, dar și către boierii cu funcții în aparatul de stat. În anul 1385, când dispunem de prima atestare documentară a țiganilor pe pământ românesc, domnitorul muntean Dan I (1383-1386) confirma mânăstirii Vodița toate averile dobândite de la unchiul său, Radu I, ctitorul mânăstirii care, printre alte averi îi dăruise și 40 de sălașe de țigani robi²².

În anul 1388, domnitorul Mircea cel Bătrân, dăruia și el mânăstirii Cozia, printre multe alte averi și 300 de sălașe de țigani, dovadă că numărul acestora era destul de mare. Proprietate absolută a stăpânilor, asupra cărora aceștia aveau drept de viață și de moarte, țiganii puteau fi nu numai dăruiți, dar și schimbați sau vânduți. Prețul lor varia în raport de vârstă, sănătate, profesie sau hărnicie, „de au fost fugari, ori ba” și bineînțeles, de priceperea și însemnătatea slujbei pe care aceștia o practicau²³.

Semnificativ mi se pare și „zapisul” boierului Alecu Rătescu, ctitorul bisericii din Purcăreni (Micești-Argeș) din data de 18 mai 1816, prin care schimbă cu Grigore Drugănescu o moșie în hotarul Negrenilor, „...adică stânjen pentru stânjen, iar pentru ce mai prisosește, ai Drugănescului (100 de stânjeni, n.ns.) îi dă Rătescu șapte suflete de țigani”.

„Stânjeni 100 de moșie, cumpărată de la boierii Vrăbiești, în hotarul Negrenilor (...). Și având d-lui serdarul Grigore Drugănescu, stânjeni 200 (tot) în hotarul Negrenilor, în mijlocul moșiei mele, m-am învoi cu d-lui și am făcut schimb astfel: Adică i-am dat stânjeni pentru stânjeni, iar pentru restul de 100 de stânjeni, ce mai trece ,ai d-lui, i-am dat șapte suflete de țigani, din care: Mircea sin Tudor i Marica, au fost și i-am dat, iar Gheorghe sin Tudor i Șerbana, soția lui, i Ioana sin ego (fiica lui)

²⁰ Ioana Ursu, Valeriu Buduru, în Magazin istoric nr. 3/ 1991, p. 86.

²¹ Dionisie Fotino, *Istoria Daciei*, traducere de Gheorghe Sion, București, 1859, vol. III, p. 159, carte rară, în Biblioteca Arhivelor Naționale.

²² Emilian Baciuc, *Renașterea României*, Editura Universității din Pitești, 2011, p. 247.

²³ Un țigănuș (adolescent) se vindea în 1797 cu 10 taleri, iar un țigan adult nu valora mai mult de 40 de taleri, conf. Toma Rădulescu, *Aspecte ale circulației monetare în zona Craiovei în ultimele două decenii ale sec. XVIII-lea*, în „Argesis”, Studii și comunicări, Muzeul Județean Argeș, Pitești, 2011, p. 176.

sunt fugiți. Drept care d-lui să aibă a-i găsi și a-i aduce la d-lui. Și ori găsindu-i, ori negăsindu-i, să fie (paguba) de partea d-lui, iar eu să fiu lăsat în pace și nesupărat, pentru că așa ne-a fost simfonia (înțelegerea, n.ns.)²⁴.

În afară de vânzări și dăruiri au fost și cazuri în care țiganii - grație unor împrejurări, în care stăpânii i-au eliberat din motive religioase - în stare de libertate fiind, s-au văzut constrânși să se vândă singuri pentru a scăpa de pedepsele la care fuseseră condamnați pentru delicate de furt sau crime. Este și cazul lui „Gherea țiganul” care furase șase cai, fusese prins și condamnat la moarte prin spânzurătoare. Ca să scape de osânda morții, țiganul s-a vândut împreună cu familia, ieromonahului Teodosie de la mănăstirea Strehaia, care a plătit pentru el suma de 30 de galbeni ungurești. Documentele înregistrează frecvent situații când hoții și alți delicvenți de etnie romă, certați cu legea, au fost scoși din temniță în schimbul unor sume de bani. Stăpânii, mai ales cei cu moșii întinse, aveau nevoie de robi fiindcă ei practicau cele mai diferite munci la curțile boierești. Prețul robilor a sporit mult în prima jumătate a secolului al XIX-lea, vânzările și cumpărările de robi practicându-se pe scară largă, chiar în târguri special organizate în acest scop. Pentru cei cu meserii mai selecte ca: lăutari, bucătari, bijutieri etc. prețurile erau mai mari, în funcție de profesia fiecăruia dintre ei. Cu toate acestea, oricât de bun ar fi fost traiul la curțile boierești (sigur, pentru unele categorii de țigani) „nimic pe lume nu e mai scump, nu e mai slăvit ca libertatea” afirma poetul Vasile Alecsandri, cel dintâi care a eliberat țiganii robi de pe moșie înainte de apariția unor astfel de legi.

În contextual marilor idealuri ale românilor (mulți dintre ei educați în școlile din occident) s-a impus cu tot mai multă forță necesitatea înlăturării acestei stări anacronice, care era robia. Domni și boieri luminați, tineri entuziaști, adepți statornici ai ideilor liberare aduse din occident, au îmbrățișat cu înflăcărare această cauză. De altfel, încă din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea (în domnia lui Constantin Mavrocordat) încep să apară legi care să asigure țăganilor unele drepturi, printre care și acela de a se răscumpăra de la stăpânii lor. Acțiunea comună a unor oameni generoși, în frunte cu tinerii cărturari, care militau neobosit pentru progresul țării, s-a impus în 1844, în ambele principate, Moldova și Țara Românească, domnitorii acestora (Mihail Sturza și Gheorghe Bibescu) semnând decrete pentru emanciparea țăganilor domnești și mănăstirești. Măsura a impus și emanciparea țăganilor care aparțineau mănăstirilor închinatăe Muntelui Athos, fapt ce a stârnit protestul călugărilor și egumenilor de acolo, pe motiv că li se știrbesc drepturile „sfinte” pe care le-au fi avut de când mănăstirile le-au fost închinatăe²⁵.

Cauza eliberării țăganilor a fost îmbrățișată și de revoluționarii de la 1848, revoluția declarând de la început pe toți țiganii drept cetățeni liberi. La 13 august 1848, Ministerul Treburilor din Lăuntru, adresându-se către Administrația județului Muscel, făcea următoarea observație: „Am aflat că în orașul Câmpulung sunt încă oameni care nu vor a lăsa pe țigani liberi, a merge unde voiesc, întru care am aflat că sunt cetățenii:

²⁴ Arhivele Naționale București, *Condica de moșii Ștefan Bellu*, 1817, copia în colecția Teodor Dina.

²⁵ Mănăstirea Valea (Țițești-Argheș) căreia i-a fost „închinată” moșia Piscani a boierilor Vlăiculești, de către Vlaicu logofăt (cel mic) în 1577, a fost, la rândul său, „închinată” Așezământului monahal Pogoniany (Grecia) la 8 septembrie 1623. Țiganii din Piscani, ca și cei din Țițești, au intrat și ei odată cu moșia sub dependența călugărilor greci de la Pogoniany.

Iorgulești, Pădeni, Grigore Rucăreanu, Grigore Apostolescu, Dimitrie Urianu, Gheorghe Baldovin și Nicolae Ștefănescu. Te rog dar, Domnule (administrator) să publici în tot orașul, că toți țiganii sunt slobozi și pot pleca în orice minut vor voi, iar cei ce vor să plece din oraș sunt slobozi a merge oriunde, luând bilet de la Poliție” (Minitru) Rosetti²⁶.

Înfrângerea revoluție pașoptiste, prin forța armatelor ruso-otomane, a amânat pentru câțiva ani anularea dreptului țiganilor la libertate, dar procesul eliberării depline nu mai putea fi oprit. În Moldova, în decembrie 1855, apoi în Țara Românească, în februarie 1856, domnitorii Grigore Al. Ghica și, respectiv, Barbu Știrbei, au decretat eliberarea țiganilor „particulari” robia fiind astfel, în întregime desființată.

De menționat că un număr mare de boieri (420 în Țara Românească) potrivit unei liste care s-a păstrat, și-au eliberat robii țigani fără să pretindă vreo despăgubire de la stat. Pentru restul însă, statul a trebuit să plătească sume importante de la buget, despăgubirile pentru eliberarea țiganilor ajungând la suma de 4.613.112 lei²⁷.

După dezrobire „țiganii vătrași” au rămas pe moșiile pe care au trăit moșii și strămoșii lor. Mai târziu (în 1864) fiind împroprietăriți cu loturi de pământ, după numărul vitelor pe care le aveau în gospodărie, ca și conaționali lor români. Mulți dintre ei, în funcție de profesia pe care o practicau, au rămas în orașe, în special muzicanții, iar o mare parte au plecat „în lume” lăsând totul pradă uitării.

„Toți, părăsindu-și bordeiele - ne asigură poetul Vasile Alecsandri - plecară cu tot avutul lor. Unde ? Nu știau nici ei, dar se porniră ca să calce peste orizont și să-și afirme dreptul la libertate...”²⁸.

Țiganii din satele Țițești și Piscani, deveniți proprietate a semicentenarei mănăstiri Valea, prin daniile succesive ale unor boieri pioși, sunt atestați documentar încă din secolul al XVI-lea. În două dintre documentele care vorbesc despre averile mănăstirii în cauză (din 1519 și 1532) se afirmă că ei trăiau și munceau ca robi pe moșiile acestora, fiind foarte utili la diferite munci casnice prin meseriile diverse pe care le practicau ca: fierari, căldărari, spoitori, lăutari, rudari (lucrători în lemn la; copăi, hambare, linguri, fuse, mosoare, blide, furci din lemn pentru tors și pentru fân etc.) bucătari, birjari etc.²⁹. Deși au locuit timp de secole alături de conaționali lor români, numărul exact al familiilor de țigani în Țițești ne este cunoscut abia în 1810, din Catagrafia bisericilor întocmită în acest an, din care aflăm că „Parohia Mănăstirea Valea” (Țițești-Argeș) avea 31 familii de țigani, din care 74 bărbați și 59 femei³⁰.

Catagrafia din anul 1838 ne informează din cele 119 familii din Țițești, comunitatea era formată din 92 familii de clăcași și 57 familii de țigani robi pe moșia mănăstirii Valea. Dintre aceștia: 84 era plugari, 7 muncitori, 2 tronari, 4 lăutari, 3 băniceri, 3 ciurari, 6 spătari, 3 rotari, 4 fierari, 1 surugiu, 1 vizitiu, 1 dulgher, 1 negustor, 1 fârcovnic, 2 bucătari, 1 croitor, 3 lemnari, 2 preoți, 1 dascăl de copii, 1 militar³¹. De menționat că printre cele 119 familii din Țițești-Argeș, menționate în

²⁶ *Anul 1848 în Țara Românească*, acte și documente, București, 1962, vol. III. p. 388.

²⁷ Ioana Ursu, Valeriu Buduru, *Țiganii, un popor își caută istoria*, II, în Magazin istoric nr. 3/1991, p. 89.

²⁸ Vasile Alecsandri, *Vasile Porojan*, Editura Tinerețului, București, 1968, p. 28.

²⁹ Arhivele Naționale București, *Mănăstirea Valea*, manuscrisul 478. fila 5-7.

³⁰ Vicențiu Daniel Pascu, Gabriela Olteanu, Bianca Floriana Pascu, *Însemnări monografice, Comuna Țițești, consemnate de profesorul emerit I. C. Lăzărescu*, Pitești, 2007, p. 124.

³¹ Arhivele Naționale București, *Catagrafii, Muscel* nr. 55. fila 245-247.

catagrafia din 1838, găsim și prima familie de rudari, respectiv Tudor Pârlea cu soția și copiii lui. Documentele păstrate, inclusiv celelalte catagrafii următoare acesteia, nu mai înregistrează nici o familie de rudari până în anul 1924, când un număr mare de familii de rudari s-au așezat pe moșia mănăstirii Valea, dincolo de vatra țiganilor de la Valea Mănăstirii. Veniți succesiv, unii după alții, primii au fost aduși pentru a prelucra lemnul din pădurea mănăstirii, dar foarte mulți locuitori, inclusiv autoritățile, i-au primit cu reticență. Al doilea val de rudari veniți în preajma mănăstirii este consemnat un deceniu mai târziu, în 1934-1935. Cea mai mare parte dintre ei au fost alungați de pe moșia boierilor din Râncăciiov de teama de a nu fi împrăprietăriți de autorități³².

Odată cu venirea rudarilor (1924-1934) s-a stabilit de către autorități și o vatră pentru sectorul lor, pe ambele maluri ale Gârlei Mănăstirii, cunoscută sub numele de „rudărie”, spre deosebire de „satul” Dezrobiți, din jurul mănăstirii, în care a fost stabilită vatra țiganilor, odată cu efemera lor eliberare din robie în 1847.

De menționat că, odată cu stabilirea rudarilor în Țițești, o nouă meserie apare în satul Valea Mănăstirii - rudăria - profesie specifică acestei etnii. Cu scule rudimentare, manual, ei confecționau din material lemnos specifice obiecte de uz gospodăresc și pentru mica industrie casnică: linguri, fuse, mosoare, suveici, vătale, scăunele mici, mese scunde cu trei picioare (dacice), coșuri și corfe, de diferite dimensiuni, din nuiele de alun, măturoaie, cărucioare pentru copii, și pentru transportul obiectelor, furci pentru tors și pentru fân, greble, cozi pentru unelte agricole, copăi mici și albi pentru spălat, cupe pentru făină și mălai, ciururi și dârmoane etc. 4) Marfa produsă era vândută în satele vecine, mai ales de către femeile rudărese, care și astăzi mai pot fi văzute (în număr restrâns) pe ulițele satelor noastre.

ABOUT GIPSIES AND THEIR CENTURY-OLD HISTORY

Abstract

It is very difficult to talk about the history of this "people" because the gypsies did not leave behind them archives or documents written by themselves.

For a long time, the lack of the written documents and proves permitted the imagination to explain their origins and the reasons that made them travel for centuries, as well as other details of their enigmatic life and customs.

There are also lots of hypothesis about the place of their origins, many of them having their roots in myths and legends.

³² Vicențiu Daniel Pascu, Gabriela Olteanu, Bianca Floriana Pascu, *op. cit.* p. 126 și 148.